

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 32 Volume: 7 Issue: 32

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DİLBİLİMSEL İLKELER GÖRSEL GÖSTERGELERE UYGULANABİLİR Mİ?

ARE LINGUISTIC PRINCIPLES APPLICABLE TO VISUAL SIGNS?

Mehmet ÇİÇEK*

Öz

Dilbilimin dil incelemeleri için öngördüğü ilkeler vardır. *Çift eklemlilik*, *nedensizlik*, *çizgisellik* bu ilkelerden bazılarıdır. Öte yandan Göstergebilimin de *gösterge*, *gösteren*, *gösterilen* vb. kavramlara sahip olduğu ve Dilbilimin de zaman zaman bu kavramları kullandığı bilinmektedir. Dilbilim ve Göstergebilim birbirlerine çok yakın disiplinlerdir. Her ikisinin de uğraş alanı anlam ve anlamlandırmadır. Örneğin "bir ağaç" *göstereni* (dilsel gösterge) ve "bir ağaç fotoğrafı" *göstereni* (görsel gösterge) aynı /ağaç/ *gösterilene* sahiptirler. Bu durumda şöyle bir soru sorulabilir: Bu karşıt iki göstereni (dilsel/görsel) aynı ilkeler bağlamında ele almak olanaklı mıdır? Bu çalışmanın amacı, dilsel göstergelere uygulanan ilkelerin görsel göstergelerle ne kadar uyumlu olduğunu sorgulamak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dilbilimsel İlkeler, Görsel Göstergeler, Dilbilim, Göstergebilim.

Abstract

Linguistics has principles used in order to inquire about language. Some of these principles are double articulation, arbitrariness, linearity, etc. For its part, Semiology, too, has notions such as sign, signifier, signified, etc. Sometimes Linguistics too uses these notions. We know that linguistics and semiotics are very similar disciplines. Both are designed to study, develop significance and meaning. For example, the signifiers "a tree" (linguistic sign) and "a tree picture" (visual sign) have the same signified: /tree/. We then ask this question: Can we explore, develop these two signifiers ("linguistic" vs. "visual") under the same principles? This article aims to investigate to what extent linguistic principles are consistent and compatible with visual signs.

Keywords: Linguistic Principles, Visual Signs, Linguistics, Semiotics.

0. Giriş

Bu yazıda; dilbilim, dilbilimsel inceleme ya da yaklaşım denince akla ilk gelen çift eklemlilik, nedensizlik ve çizgisellik gibi kavramlar dilbilim/göstergebilim karşıtlığı bağlamında ele alınacak, dilbilimsel ilkelerin görsel göstergelere uygulanıp uygulanamayacağı sorgulanacaktır. Gösterge kavramından hareketle, göstergeleri görsel ve dilsel diye ayırmanın olanaklı olduğunu biliyoruz: Bu ayırım ne şekilde, hangi ölçütlere göre yapılmaktadır/yapılmalıdır? Bu çalışmada, somut örneklerden hareket edilerek, dilsel ve görsel gösterge karşıtlığı ilkeler açısından incelenecek, elde edilen sonuçlar tartışmaya açılacaktır.

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

1. Dilbilim/Göstergebilim Karşılığı

Dilbilim ile göstergebilim arasında özel bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Diller göstergelerden oluşmuş dizgeler olarak görüldükleri sürece -ki, en azından F. de Saussure'den yana dil, göstergelerden oluşmuş bir dizge olarak kabul edilmektedir- dilbilim, göstergebilimsel bir bakış açısıyla da rahatlıkla ele alınabilecek, iki bilim dalı iç içe düşünülebilecektir. Hatta F. de Saussure ileride göstergebilim adında bir bilim dalının kurulacağını, bu bilim dalının göstergeleri ve onların yaşamlarını inceleyeceğini bundan çok önceleri dile getirirken, dilbilim-göstergebilim ilişkisinin nasıl olabileceğine de kısaca değinmiştir. Ona göre, "dil, kavramları belirten bir göstergeler dizgesi olduğu için, kibarlık olarak algılanan davranış biçimleriyle, sağır ve dilsizlerin abecesiyle, simgesel nitelikli kutsal törenlerle vb. karşılaştırılabilir". O halde, ona göre (Saussure, 1995: 33) "göstergebilim adında bir bilim dalı kurulacak, göstergelerin ne olduğunu, ne gibi kurullarla işlediğini bize gösterecek, dilbilim de bu genel nitelikli bilim dalının bir bölümünü oluşturacaktır." Öyle ki, "göstergebilimin bulacağı kural ve yasalar dilbilime de uygulanabilecektir."

F. de Saussure; dili diğer gösterge dizgeleriyle karşılaştırırken önemli bir ayrıntıya dikkat çekerek, "her ne kadar dil dışında başka gösterge dizgeleri varsa da, dil bu dizgelerin en önemlisi, en kapsamlısıdır, der. Üstelik dil, diğer gösterge dizgeleriyle karşılaştırıldığında, "nedensizlik ilkesi gereği" (Saussure, 1995: 101) daha esnek, kıvrak, geniş ve güçlü bir anlatma, anlamlandırma olanağı sunar. Nitekim dil, en karmaşık, en gelişmiş, en yaygın, en iyi bilinen bildirişim dizgesidir. Bu anlamda "dil özel bir dizge olmasına karşın, dilbilim bütün gösterge dizgelerinin örnekçesi, hatta yöneticisi olmaya adaydır." (a.g.y.).

Burada bir olguya dikkat çekmek istiyoruz. F. de Saussure'ün dilbilimi göstergebilimin bir bölümü gibi görmesi ya da görmek istemesi yanlış anlaşılmalıdır. O, göstergeleri inceleyen bir göstergebilim tasarısından söz ederken, dildeki sözcüklerin teker teker hepsinin birer gösterge olduğu düşüncesinden hareket etmiş; öncelikli olarak bu dilsel göstergelerin bilimini yapacak kapsamlı bir göstergebilim düşlemiştir. F. de Saussure'ün, Genel Dilbilim Dersleri'nde, simge sözcüğünü dil göstergesi/gösteren terimleri yerine kullandığı da olmuştur (Saussure, 1995: 101). Dolayısıyla, simgenin tümüyle nedensiz olarak düşünülmemeyeceğini, boş olmadığını, her şeye rağmen simgenin göstereniyle gösterileni arasında doğal bir bağ bulunacağını belirterek, dil göstergesi ya da gösteren yerine simge sözcüğünü kullanmada sakıncalar olabileceğini de belirtmiştir.

Göstergebilimin dilbilimden bağımsız olduğunu söylemek zordur. Bağımsız olmak şöyle dursun, çağdaş göstergebilim büyük ölçüde dilbilimin veri ve yöntemlerinden yararlanır. Göstergebilimin tek etkinlik alanı dil göstergelerinin incelenmesi değildir. Bir anlam içeren ve bildirişim, vb. amaçlarla üretilmiş olan her gösterge dizgesi göstergebilime konu olabilir. Bu bağlamda, göstergebilim adı altında, sinemadan trafik ışıklarına, tiyatrodan reklam sektörüne kadar çok geniş bir yelpazede bilimsel bir bakış açısıyla anlamlandırma konusunda araştırmalar yapılmaktadır.

Göstergebilimin bağımsız bir bilim dalı olarak varlığını ve gerekliliğini hissettirmesi ise 1950'lerden sonra olmuştur¹. II. Dünya Savaşı sonrası gelişen üretim-tüketim ilişkileri ve buna bağlı olarak doğan reklam sektörü; medya diye de bilinen kitle iletişim araçlarındaki olağanüstü gelişmeler göstergebilimin önemini artırdı. Çünkü toplumsal birçok gelişme olmakta, geniş halk kitleleri görselliğin etkileyici gücüyle yönlendirilmekteydi. Önce sinema, ardından da televizyon aracılığıyla en uzak yerlere, en ücra köşelere ulaşılmış, hatta hemen her eve bir biçimde girilmiş ve insanlara eğlenceden alışverişe kadar türlü olanaklar sunulmuştu. İşin ilginç yanı tüm bu olup bitenler aslında sanal şeylerdi; insanları bu kadar etkileyen şey, dış dünyadaki gerçekliklerin görsellik kullanılarak, resim vb. araçlar üzerinden yansıtılması, yansıtılmasıydı. Hal böyle olunca bu alanlardaki anlam, anlamlandırma olgularına el atmak,

¹ Ayrıntılar ve kapsamlı bir sunum için, bkz. (Erkman-Akerson, 2005: 72-80).

bilimsel bir bakış açısıyla çözümlenmelere girişmek ve bazı bulgular ortaya koymak gerektiği. Görselliğin ön plana çıktığı bu alanlarda, dilsel göstergelerden çok görsel göstergeler egemendi; bu da dilbilimin yöntemlerini kullanmasına ve ondan ayrı düşünülmemesine rağmen, göstergebilimin, bağımsızlaşmasını ve mimariden çizgi film çözümlenmesine kadar özerk bir bakış açısı sergilemesini sağladı. Bu çözümlenelerin kuramsal temellerini ise çağdaş göstergebilimin öncüleri² diyebileceğimiz iki isme borçluyuz: Ch. S. Peirce ve F. de Saussure. Bu iki bilim insanının, aynı konulara ilgi duyuyor olmalarına rağmen göstergelere yaklaşım biçimleri aynı değildir: Ch. S. Peirce göstergelere mantıkçı ve felsefeci gözüyle yaklaşırken, F. de Saussure dilci, dilbilimci gözüyle yaklaşmıştır. Aralarındaki tek ayrım bununla da sınırlı değildir. Ch. S. Peirce görsel göstergelere öncelik verirken, F. de Saussure daha çok dilsel göstergelerle ilgilenmiştir. Öyle ki F. de Saussure'ün -görsel- göstergebilime katkısı neredeyse şu tümcelerle sınırlıdır³:

Dil, kavramları belirten bir göstergeler dizgesidir. Onun için de, yazıyla, sağır-dilsiz abecesiyle, simgesel nitelikli kutsal törenlerle, incelik belirtisi sayılan davranış biçimleriyle, askerlerin belirtkeleriyle, vb., vb. karşılaştırılabilir. (...) Demek ki, göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir: Toplumsal ruhbilime, bunun sonucu olarak da genel ruhbilime bağlanacak bir bilim. Göstergebilim (...) diye adlandıracağız biz bu bilimi. Göstergebilim göstergelerin ne olduğunu, hangi yasalara bağlandığını öğretecek bize. Henüz yok böyle bir bilim; onun için, göstergebilimin nasıl bir şey olacağını söyleyemeyiz. Ama kurulması gerekli; yeri önceden belli. Dilbilim, bu genel nitelikli bilimin bir bölümünden başka bir şey değil. Onun için, göstergebilimin bulacağı yasalar dilbilime de uygulanabilecektir. (Saussure, 1998: 46).

F. de Saussure'ün yukarıdaki görüşleri, ilk aşamada dilsel göstergelerle görsel göstergelerin karşılaştırılabilirliğiyle ilgilidir. İkinci olarak F. de Saussure'ün kurulmasını öngördüğü göstergebilim illa ki görsel göstergeleri konu edinecek değildir. Tam tersine F. de Saussure'ün tasarladığı göstergebilim -dilbilimi de içine alacak biçimde- dilbilim için de kurallar, yasalar üretecektir. Onun çok kısa olarak dile getirdiği bu görüşleri, birçok göstergebilimciye yol göstermiş, onları derinden etkilemiş, çalışmalarına dayanak oluşturmuştur.

Yukarıda 1950'lerden sonra geliştiğini söylediğimiz -görsel- göstergebilim anlayışıyla, F. de Saussure'ün öngördüğü göstergebilim anlayışı arasında fazlaca bir koşutluk olduğunu düşünmüyoruz. Çünkü araştırma nesnesi olarak görsellik konu edinildiğinde, yöntem büyük ölçüde aynı ya da benzer kalmakla beraber, değişen araştırma nesnesi (görsel göstergeler) göstergebilime bakış açımızı da değiştirmektedir. Öyle ki belli bir zaman sonra dilbilim ile göstergebilim arasında bir rekabetten, bir çekişmeden söz edilebilmekte, "göstergebilimin dilbilimin ağırlığı altında ezildiği" (Ducrot & Todorov, 1972: 120) dile getirilmektedir. Bu bağlamda, "ya Ch. S. Peirce'ün yaptığı gibi dilsel olmayan göstergelerden hareket edilerek orada dil olgusuna bir yer aranmış ya da F. de Saussure'ün yaptığı gibi dil olgusundan harekete edilerek orada diğer gösterge dizgelerinin yeri sorgulanmıştır. Bu durum, dil yetisi adına somut bir gelişme ortaya koyamamış, iyi bilinen kavramlara yeni adlar vermekten öteye gidememiştir" (a.g.y.).

F. de Saussure'ün, dilbilimin göstergebilimin bir bölümü olduğu görüşü pek benimsenmemiştir. Nitekim R. Barthes, "göstergebilimsel her bütünlüğün dile başvurmak istediğini ve bütün göstergebilim dizgelerinin dil ile iç içe olduğunu belirterek, göstergebilim dilbilimin bir kolu olarak düşünülmemelidir, tersi değil", der. (Aktaran: Larousse, 1994: 426). Gerçekten de insan ancak dil yardımıyla diğer gösterge dizgelerinden hatta bizzat dilin kendisinden söz edebilir. Bu anlamda dil, sadece diğer gösterge dizgelerinden değil, kendisinden de söz edebilen tek gösterge dizgesidir.

² Göstergebilimin ilk kez dillendirilmesiyle ilgili olarak çok daha eskilere de gidilebilir. Örneğin İngiliz felsefeci J. Locke XVIII. yüzyılın başlarında "göstergeleri konu edinen bir bilim dalı tasarlamış" bu yönde düşünceler ortaya koymuştur. "Ch. S. Peirce'ün bazı görüşleri birçok bakımdan J. Locke'nin görüşleriyle örtüşür", bkz. (Auroux, 1996: 117-118).

³ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Ducrot&Todorov, 1972: 116).

E. Benveniste de göstergebilimin dilsiz yapamayacağını, dil ile iç içe görülmesi gerektiğini düşünenlerdendir. Ona göre, "hiçbir görüntü, renk ya da ses göstergesi kendi türüyle, kendi türünden, yani yine ses, görüntü ve renk ile dillendirilemez, anlatılamaz. Dilsel olmayan her gösterge dizgesi, yine dil aracılığıyla ifade edilmek zorunda olduğundan, dilin göstergebilimi içinde, dilin göstergebilimiyle var olabilir. Burada, dilin bir çözümleme nesnesi değil, bir araç olması durumu değiştirmez. Dil, göstergebilimsel ilişkilerin hepsinde yöneten konumundadır; dilsel olsun olmasın bütün dizgeler dil tarafından yorumlanır" (Benveniste, 1974: 60).

Dilbilimin dilsel göstergeler için önerdiği ilkeler olduğunu biliyoruz. Şimdi de bu ilkeleri görsel göstergeler açısından gözden geçirelim.

2. Görsel Göstergebilim

İnsanın dil dışı dünyayı ve göstergelerin gerçek hayattaki karşılığı olan göndermeleri algılamasında beş duyu organından yararlandığı bilinmektedir. Yani bir nesnenin özü, içeriği, ne olup olmadığı, nasıl bir yapıda olduğu tat almayla, koklamayla, dokunmayla, duymayla ya da görmeyle anlaşılabilir. Tüm bu tanıma unsurları elbette bir nesne hakkında başvuracağımız en doğal araçlardır. Ancak kuşku duyulmayan bir diğer gerçek var ki, o da, bu duyu organları içerisinde görme eylemi en etkili olanıdır. Diğerleri ile karşılaştırıldığında, bilgi edinme, varlık evrenini yorumlama ve kararlar oluşturma noktasında görme eylemi aslan payına sahiptir. Bu pay öyle önemli ve büyüktür ki bugün bunun, göstergebilim adı altında bilimi yapılmaktadır. Ancak burada çok önemli bir koşula dikkat çekmek gerekiyor. O da şu: bakmakla görmek karıştırılmamalıdır. Peki, nedir bu ikisinin farkı? Düz bir mantıkla ve hızlıca yanıt verecek olursak aşağıdaki gibi çok bilinen bir olay yeterli olacaktır. Olay şu:

Karı-koca birlikte tatile çıkarlar. Gittikleri yerde kamp kurarlar. Tatillerinin ikinci gününün akşamı güzel bir yemek yiyip uykuya dalarlar. Birkaç saat sonra kadın uyanır ve kocasını da uyandırır. Adam uyku sersemidir güzel bir rüyadan uyandırıldığı için de biraz kızgındır.

"Ne oldu? Ne istiyorsun?" diye sorar.

"Yukarıya bak ve bana ne gördüğünü söyle."

Adam gökyüzüne bakar ve cevap verir:

"Bunun için mi uyandırdın beni? Baktım işte. Bir sürü yıldız görüyorum, ıslıl ıslıl parlayan milyonlarca yıldız."

Karısı tekrar sorar: "Peki, bu sana neyi gösteriyor?" Artık iyice uykusu kaçan adam biraz düşünür ve cevap verir:

"Teolojik olarak Tanrının kudretini ve kendi acizliğimizi görüyorum. Felsefi olarak, evrenin sonsuzluğunu ve onun karşısındaki önemsizliğimizi görüyorum. Astronomik olarak galaksilerin, yıldızların, gezegenlerin varlığını görüyorum. Yıldızların konumuna bakarak saatin 3 olduğunu, meteorolojik olarak da bugün havanın çok güzel olacağını görüyorum. Niye sordun bunu bana? Sana neyi gösteriyor?"

"Çadırımızı çalmışlar..."

Bilinçli olmamayı, gelişigüzel ve anlık olmayı çağrıştıran bakmak sözcüğüyle; dikkatli bakma, baktığı şeyi anlama, anlamlandırma kavramlarını çağrıştıran görmek terimleri arasındaki anlam farkını bilmeyen yok gibidir. Bu bilgi, salt çağrışımların ötesinde biraz irdelendiğinde, bakmak eyleminin görmek eyleminden önce gerçekleştiği görülecektir; yani bakmadan görmek olanaksızdır. Buna karşılık bir şeye bakan herkesin bu şeyleri tam olarak gördüğünü söylemek de olanaksızdır. Özdeksel evren (maddi âlem) çeşit çeşit göstergelerle doludur. Herkes bunlara bakar; ancak göstergebilimci sadece bakmakla yetinmez aynı zamanda göstergelerdeki gösterenin işaret ettiği gösterileni de görmeye çalışır ve bunları bilimsel düzeyde ele alır. İşte görüntü göstergebilimi ya da görsel göstergebilim diye adlandırılan bilim dalı, bir ressamın fırçasından çıkan bir tablodan otobüs durağında bekleyen insanların oradaki duruşlarına; bir film ya da film sahnesinden bir şatonun mimari yapısına; bir iş görüşmesindeki bir adayın kendisine sorulan sorular karşısında sergilediği beden dilinden insanları kuşatan nesnelere görsel tasarımına kadar yaşamın her alanında üretilen bilinçli ya da bilinçsiz gösterge dizgelerini inceler. Görselliğe dair her şeyi, anlam, anlama ve anlamlandırma düzeyinde konu edinen görsel göstergebilim, bakmak şöyle dursun, görme ve gördüğü şeyi yorumlamanın da ötesinde bu olguların bilimini yapar.

2.1. Görsel Gösterge/Dilsel Gösterge Karşılaştırması

2.1.1. Görsel gösterge nedensiz değildir.

Görüntü 1:Görsel gösterge nedenlidir

Dilsel göstergelerle ilgili dile getirilen nedensizlik ilkesi; yani gösteren konumundaki yazı ya da sesin, gösterdiği şeye benzememesi, gösteren ile gönderge (dil dışı gerçeklik, nesnenin kendisi) arasında doğrudan bir ilintinin olmaması görsel göstergeler için geçerli değildir. Görsel göstergeler (resim, fotoğraf vb.), gösterenlerinin gösterdiği nesnelere (gönderge) kurdukları benzerlik dolayısıyla nedenlidir. Bir başka deyişle, bir ressamın fırçasından çıkmış bir tablo ya da çekilmiş bir resimdeki ağaç ancak ağaca benzer, onunla bir benzerlik ilişkisi içindedir; bir ağaç resmi için, bu bir kedi ya da köpek resmidir, diyemeyiz. “Dil, öğrenmek zorunda olduğumuz bir şifredir, koddur” (Kıran, 2006: 67). Bu bağlamda her dil göstergesi de bu dil öğrenim sürecinin bir parçası olarak doğru bir biçimde öğrenilmeli ve üzerinde uzlaşma sağlanmalıdır. Yoksa dil göstergeleri kullanılarak iletişim sağlanamaz. Oysa görsel göstergeler, doğal biçimleriyle, öğrenmek zorunda olduğumuz bir şifre ya da kod değildirler: Bir ağaç resmi, –çok özel durumlar hariç– bir Hintli, bir Arap ya da bir Avrupalı için sadece ağaç kavramını çağırır. Bu hâliyle bir ağaç resmi, aslında özel bir anlam taşıyan, üzerinde anlama, anlamlandırmaya dayalı görüşler ortaya koyacağımız bir nesne de değildir. Çünkü herkesin bildiği, her yerde görebileceğimiz çok bilinen bir göndergeyi anımsatmaktadır, o kadar...

Şimdi akla şöyle bir soru gelmelidir: Burada verdiğimiz ağaç örneği ya da onun gibi yüzlerce görsel gösterge neden ve nasıl göstergebilime konu olabilmekte, üzerinde görüşler belirtilmekte, araştırma nesnesi olarak seçilebilmektedir? İşte asıl önemli nokta da burasıdır. Eğer gerçekten de salt bir ağaç resmi söz konusu olsa (Görüntü 1) elbette ki üzerinde konuşmaya değmeyebilir. Ancak bir fotoğrafçının ustalığını sergilediği, ışığın açısını, çevresel etmenleri dikkate alıp sıra dışı bir biçimde bizlere sunduğu ağaç resmi, o biçimiyle fotoğrafçı için başkalarıyla paylaşılmaya değer bir anlam ya da anlamlama sunarsa, işte o zaman o ağaç resmi; üzerinde bilimsel, estetik vb. açılardan görüş belirtilecek bir nesne özelliğini kazanır. Göstergebilimsel bakış açısı da işte tam burada devreye girer.

Görüntü 2:Nedenlilik konusunda ku duyulabilir

Yukarıda, sıradan, ancak türünü en iyi yansıttığını düşündüğümüz bir ağaç resmi görüyorsunuz (Görüntü 1). Oysa şimdi buraya aldığımız resim ise (Görüntü 2), her ne kadar ağaca benzese de asla yukarıdaki ağaç görsel göstergesi gibi değerlendirilemez; çünkü tam olarak ağaç türünü temsil etmemekte, doğallık ve nedenlilik konusunda kuşku uyandırmaktadır. Bu görsel gösterge bir ağaca da benzemektedir başka bir şeye de. Bu durumda bu göstergenin gösterileni konusunda nasıl bir tavır sergilemek gerekecektir? Her şeyden önce şunu belirtelim: Göstergebilim, görseelliği kullanan nesnelere sanatsal açıdan değerlendirmekten özenle kaçınır. “Bir tanıtım panosunu, bir fotoğrafı, bir tabloyu, bir yontuyu incelerken göstergebilimci bu nesnelere gerçekten kaydı ya da yeniden biçimlendirilmesi olabilmemesinden çok, nesnenin anlamlama yeteneğini göstermeyi amaçlar” (Özkat, 1999: 141). Bu bağlamda, anlam ve anlamlama anahtar kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada verdiğimiz 1 ve 2 numaralı görüntüler; özel bir bağlamda, özel bir kullanım ile karşımıza çıkmadıkları sürece sadece sıradan görsel göstergeler olarak kalacaklardır. Aslında benzer bir durum dilsel göstergeler için de geçerlidir. Söz gelimi, tek başlarına her türlü bağlam ve kullanımdan yoksun *siz* ve *çare* gösterenleri, dil/söz ayrımı ikilisinin “dil” bölümünde öylesine durağan biçimde bekleyen sahipsiz kavramlar olarak yaşamlarını sürdürmekten başka bir işe yaramazlar. Oysa bu dilsel

göstergeler dil düzeyinden söz düzeyine çıkarılarak -dilbilimsel inceleme nesnesi olabilecek biçimde- şu tümce elde edilebilir:

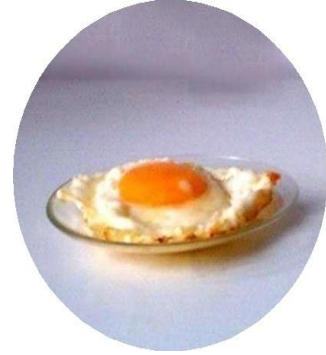
Ya çaresizsiniz ya da çare sizsiniz! (açıklama: ya **çare-siz-siniz** ya da **çare siz-siniz**).

Görüntü 3: Tek ba ,na ileti özelli i olmayan 1. Görsel

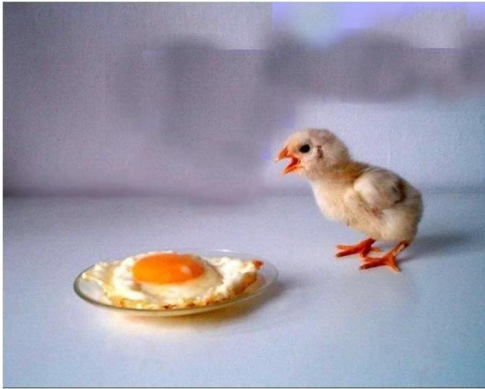
Tıpkı bu dilsel göstergeler (*çare, siz*) gibi, yukarıdaki ağaç resimleri de anlamlı bir bütün içerisinde, başka öğelerle birlikte anlam yaratacak, iletişime ve bilgi aktarımına yarayacak biçimde kullanılmakla göstergebilim için doğrudan inceleme nesnelere olacaktır. Bu söylediklerimizi somutlaştırmak için şöyle bir görsel örnek verelim: 3 numaralı görüntüde bir civciv resmi görüyorsunuz. Bu şekliyle bu gösterge için herhangi bir yorum yapmak olanaksız; çünkü bu göstergenin bir ileti özelliği yok, anlam ve anlamlamayla ilgili bir yönlendirme görülüyor. Aynı şey 4 numaralı görüntü için de geçerli: orada da bir tabak içerisinde pişmiş bir yumurta görüyoruz. Her iki göstergeyi de

birbirlerinden bağımsız düşünebileceğimiz gibi aralarında yaşam bilgimize dayalı bir bağlantı, bir bağlantı da kurabiliriz. Ancak bu bağlantı, yine de, göstergebilimsel incelemeye konu olacak bir bilgi, bir anlam içermeyecektir. Fakat bu iki görsel göstergeyi yan yana getirirsek (Görüntü 5) anlam ve anlam yükleme eğilimimizde bir değişiklik gözlemleriz. Örneğin şu yorumu yapabiliriz: Acıkmuş bir civciv ve onun önüne konmuş pişmiş bir yumurta... İlginç ve dikkat çekici olan şey ise civcivin kendisinin de kısa bir süre önce aslında bir yumurta olduğu; ancak gelinen noktada adeta kendi cinsine benzeyen bir şeyle karnını doyurmaya çalıştığı, vb.

Görüntü 4: Tek ba ,na ileti özelli i olmayan 2. Görsel

Elbette ki bizim buraya aldığımız yorum salt ve tartışmasız olmak şöyle dursun; çok sıradan ve basit bir yorumdan başka bir şey değil. Fakat aynı görsel gösterge dilsel bir göstergeyle aşağıdaki biçimde (Görüntü 6) yönlendirildiğinde -desteklendiğinde- her şeyin değiştiği ve bambaşka şeyler düşündüğümüz görülecektir. Bu son görüntü üzerine yapılacak yorumlar, doğrudan doğruya görsel göstergelerin *nedencilik*inden kaynaklanıyor olacaktır.

Görüntü 5: Hakk,nda yorum yap,labilecek görsel

Görüntü 6: Görsele dilsel gösterge eklendi inde

2.1.2. Görsel gösterge çizgisel değildir

Dil göstergesinin gösteren düzleminde, hem üretim (seslerin de yazının da belli bir sıra izleyerek oluşması/oluşturulması) hem de kavrama, algılama düzeyinde bir çizgisellik, en küçük dil birimlerinin dahi ses ve/ya da yazı olarak birbirlerini izlemesi söz konusudur. Oysa her ne kadar üretim aşamasında görsel göstergeler için de bir çizgiselliğin olduğundan söz edilse de (örneğin, ressamın tablosundaki öğeleri belli bir zaman içinde, belli bir düzende, belli bir sırayla çizmesi) algılama, kavrama, anlamlandırma düzleminde bir çizgisellikten söz

edilemez. Zira bir panoya, bir resme ya da fotoğrafa bakan kimse onu bir bütün olarak görür, algılar. F. de Saussure (Saussure, 1995:103) dil göstergesiyle ilgili olarak, göstergenin doğası gereği işitsel olduğunu, bir zaman çizgisini izleyerek gerçekleştiğini belirtir. Bu özellik çok basit ve sıradan görünebilir; ancak durum hiç de öyle değildir, anlam ve anlamlandırma açısından çizgisellik boyutu son derece önemlidir: “onu *bir daha sevdim*” ile “onu *daha bir sevdim*” tümceleri⁴ arasındaki anlam farkı dil göstergelerinin çizgisellik özelliğiyle ilgilidir. Burada çizgisel bir dizi söz konusu olduğu için sözcükler peş peşe okunmak zorunda olduğundan, dizimsel ekseninde (Fr. *Axe syntagmatique*) yapılan bir değişiklik anlam değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Bir başka anlatımla, *onu *sevdim daha bir* gibi bir tümce kurgusu, koşulları çok fazla zorlamak olur. Nitekim “yazılı ve sözlü dil, öğelerin aynı anda bir arada bulunmasıyla değil, 'ardı ardına gelmesiyle belirginlik kazanır” (Kıran, 2006: 73). Hatta bu çizgisellik özelliği sadece sözcüklerin birbirini izlemesiyle de sınırlı değildir. Sözcükleri oluşturan en küçük hece ve sesler de bir sıra izler ve bu sıradan kaynaklanan farklılıkları algılamamızı sağlarlar. Örneğin, K.O.Ş. ve Ş.O.K. aslında aynı seslerden oluşmuşlardır. Buradaki farklılık, onların yeniden dizilip çizgisel bir dizi oluşturmalarında yatmaktadır.

Yukarıda dilsel gösterge için dile getirilen bu çizgisellik özelliği, görsel göstergeler için geçerli değildir. Aşağıdaki 7 numaralı görüntünün öğeleri 8 numaralı görüntüde yer değiştirdiğinde gösteren düzeyindeki bu değişiklik gösterilen düzeyinde herhangi bir etki ya da farklılık yaratmamaktadır.

Görüntü 7: Çizgisellik 1. Görsel

Görüntü 8: Çizgisellik 2. Görsel

Burada sözünü ettiğimiz görsel gösterge ve dilsel gösterge ayrımı ile ilgili olarak Martinet (1985: 10) şunları söylemektedir:

(...) Sesli sözceler zorunlu olarak zaman içinde gerçekleşir ve yine zorunlu olarak duyma örgenince bir ardışıklık olarak algılanır. Bildirişim resimle ilgili olup gözle algılandığında ise durum bambaşkadır. Kuşkusuz, ressam tablosundaki öğeleri birbiri ardı sıra oluşturur, ama seyirci bildirişi bir bütün olarak ya da bakışlarını bildirinin öğeleri üzerinde ardışık biçimde gezdirerek algılar. Ama bundan bildirinin değeri etkilenmez.

Görüldüğü üzere, dilsel göstergelerle görsel göstergeler arasındaki en belirgin karşıtlık ilişkisi bu göstergelerin gerçekleşme düzeylerinde ortaya çıkar: Dilsel göstergeler zaman düzleminde gerçekleşip bir zincir oluştururken; görsel göstergeler uzam (mekân) düzleminde gerçekleşir ve çok boyutludur.

2.1.3. Gösterilenlerin değişebilirliği

Dil göstergesinin değişebilirlik eğilimi görsel göstergeninkinden çok daha fazladır. Bunda nedensizlik ilkesinin de çok büyük etkisi vardır. Örneğin *yosma* sözcüğü önceleri “güzel, neşeli, alımlı kadın” anlamında kullanılıyorken, son zamanlarda halk arasında -cinsellik

⁴ Tümceler için bkz.: (Günay, 2007: 27).

çağrışımları ağır basan- “hoppa, hafif kadın” anlamında kullanılır olmuştur. Oysa görsel göstergelerin gösterilenleri konusunda bu tür bir değişime tanık olmak neredeyse olanaksızdır. Bir başka deyişle -özel durumlar hariç- bundan 5 yüzyıl önce çizilmiş bir elma ya da at resmi ile bugünküler arasında bir fark göremeyiz⁵. Göstergenin -gösterenø boyutu öhaliyleó her iki gösterge türü (dilsel/görsel) için de ayn, kalmakta; ancak -gösterilenø düzeyinde dilsel gösterge lehine bir de i im gözlemlenebilmektedir.

2.1.4. Göstergelerin ayırıcı özelliği

İster dilsel olsun isterse görsel, her gösterge; kendisini gösterge yapan özelliği yine kendisini benzerlerinden ayırt eden nitelik ya da niteliklerden alır. Bu özellik, bir gösterge yalnız ve yalın haldeyken pek anlaşılmayacağı için, ilgili gösterge kendi benzeri ya da benzerleriyle ele alınrsa konu açıklığa kavuşmuş olacaktır. Örneğin, K.A.R.A ve P.A.R.A gösterenleri ses dizisi düzeyinde sadece K ve P olarak ayrılık gösterir (aynı biçimde D.A.R.A. ve S.A.R.A. gösterenlerini de P.A.R.A ve K.A.R.A.’nın yanında örnek olarak verebiliriz). Sesbirim düzeyindeki bu ayırıcı özellikten anlambirim düzeyine geçildiğinde de durum değişmez. Burada da dilsel ya da görsel göstergenin, gösteren ve gösterilen düzleminde başka başka göstergelerle kurduğu karşılıklı iç ilişkiler önemlidir. Nitekim “K.A.R.A P.A.R.A.” - /kara para/ bileşik göstergesindeki K.A.R.A. göstereninin gösterileni ile, “K.A.R.A. M.U.R.A.T”.- /Kara Murat/ göstergesindeki K.A.R.A. göstereninin anlamı aynı değildir. Bu son iki örnekte K.A.R.A. gösterenleri benzer bir yapıdadırlar; ancak asla aynı değildirlir. Bu da; bu farklılığı, ayrılığı ortaya koyan şeyin, bu göstergelerin “ayırt edici nitelik”lerinin karşılıklı olarak ilişki kurdukları diğer göstergeler (P.A.R.A ve M.U.R.A.T) tarafından belirlendiği anlamına gelir.

Görüntü 9: Yorumsal okuma

Dilsel göstergelerdeki ayırt edici bu özellik aslında görsel göstergeler için de geçerlidir. Yukarıda verdiğimiz 6 numaralı görsel göstergedeki civciv göstergesi yerine bir tavuk göstergesi yerleştirirsek (Görüntü-9) -civcivle türdeş olmalarına rağmen- görsel göstergenin bütününe yönelik yorumsal okuma biçimimiz değişecektir. Dolayısıyla görsel göstergeler de tıpkı dilsel göstergeler gibi “ayırt edici nitelik”lerini ilişki kurdukları diğer göstergelerden alırlar.

2.1.5. Yalın dilsel gösterge görsel göstergeyi tam yansıtmaz

Dil göstergelerinin nedensiz olduğunu, dolayısıyla “orman’ sözcüğünün bir ormana benzemediğini, ‘kürk’ sözcüğünün insanı ısıtmadığını, ‘köpek’ sözcüğünün insanı ısırmadığını, ‘su’ sözcüğünün kimseyi ıslatmadığını; tersine bir orman fotoğrafının ormana benzediğini” biliyoruz (Kıran, 2006: 71). Ancak yine de bu sözcükleri duyduğumuzda ya da gördüğümüzde, sözcükten kaynaklanan duyuşsal/bilişsel bir tepki veriyoruz. Dilsel göstergeler karşısında ortaya çıkan bu tepki, görsel göstergeler söz konusu olduğunda daha büyük, daha etkili, daha fazla olmaktadır. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak, bir köpek resmi gördüğümüzde ortaya koyacağımız bilişsel tepki, KÖPEK yazısını gördüğümüz ya da duyduğumuzda ortaya koyduğumuz tepkiden, duyumsadığımız anlamdan daha fazla olacaktır. Oysa ortada bir köpek yok, sadece onun resmi vardır. Bu sanallığa rağmen, sinema, tiyatro; resim, fotoğraf, tablo türünde görsel göstergelerle karşılaştığımızda, bunları neredeyse dil dışı dünyadaki gerçekliklerin kendisi gibi algılama eğilimimiz hiçbir değişiklik göstermemektedir. Görsel

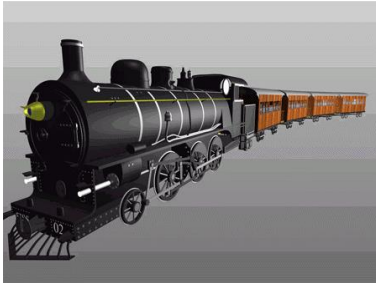
⁵ Burada simge ya da simgeleş(tir)me yoluyla elde edilen/elde edilebilecek olan yeni anlamları (gösterilenleri) konumuz dışında tutuyoruz.

göstergelerin çabuk algılanmaları, çarpıcı olmaları, onlara dilsel göstergeler karşısında bir üstünlük sağlamakta, anlamlama/anlamlandırma konularında onları daha etkili kılmaktadır.

Görsel göstergelerin algılanma, dolayısıyla da beynimizdeki yorumlanma süreleri dilsel göstergelerden daha kısadır. Tanıtım sektörü, her gün milyonlarca insanın kitle iletişim araçları aracılığıyla izlediği reklamlarda, görselliği, yukarıda belirttiğimiz özelliklerinden yararlanarak ustaca kullanmaya çalışır. Doğaldır ki biz burada tanıtım olgusunun tecimsel boyutuyla ilgilenmiyoruz; ancak nasıl olup da görsel göstergelerin dilsel göstergelerden daha etkili olduğu sorusuna bir yanıt aranmalıdır, diye düşünüyoruz. Bu soruya her araştırmacı kendi bakış açısından farklı yanıtlar önerecektir ve bu yanıtların her biri kendine göre doğru, tutarlı ve anlamlı da olabilir. Biz burada olası bu yanıtları irdelemeyi düşünmüyoruz; fakat görsel göstergenin içeriğine, kendi öz varlığına dönüp bazı verileri yeniden sorgulamak istiyoruz.

Önce dilsel göstergeden başlayalım. Örneğin T.R.E.N. dilsel göstergesini ele aldığımızda, kafamızda genel bir /tren/ kavramı canlanır. Bu çok çok genel bir soyutlamadır ve özel, ayırt edici bir bilgi içermez. Aynı T.R.E.N. dilsel göstergesini bir görsel gösterge ile vermeye çalışsak bir hayli zorlanırız. Zorlanmamak için iyi bir çizgi ustası olmak gerekir. Nitekim yalnızca ressam ya da çizerler yalın bir tren resmi çizip onu ustaca yansıtabilirler. Bu arada bir fotoğrafçının fotoğraf aygıtıyla görüntüleyip “*Bu, T.R.E.N. dilsel göstergesinin görsel biçimidir*” demesi olanaklı bile olsa, bazı anlamsal sorunları da beraberinde getirecektir. Bu söylediklerimizi şöyle bir örnekle somutlaştırmaya çalışalım. Aşağıda üç tane tren resmi görüyorsunuz. Acaba bu görsel göstergelerden hangisi T.R.E.N. dilsel göstergesinin karşılığıdır? Bu soruya, “hepsi” diye yanıt veren birçok insan çıksa da, gerçekte, 10 numaralı görüntü T.R.E.N. dilsel göstergesini en iyi karşılayan görsel gösterge olacaktır. Diğerleri için *Hızlı Tren* (Görüntü 11), *Kara Tren* (Görüntü 12) demek daha doğru olacaktır.

Demek ki yalın durumdaki dilsel gösterge –çok özel sunum ve kullanımlar söz konusu olmadıkça– görsel gösterge yerine doğrudan doğruya kullanılıp onu karşılayamamaktadır. Aslında bu olgu, dilsel göstergelere doğrudan bakıldığında, *üst anlamlılık* (İng. *Hyperonymy*, *Superordination*; Fr. *Hyperonymie*) ya da *alt anlamlılık* (İng. *Hyponymy*, *Inclusion*; Fr. *Hyponymie*) kavramlarıyla açıklanabilir. KARA TREN ya da HIZLI TREN kavramları aslında –genel– tren kavramının –sıfatlarla sınırlandırılmış– alt anlam kümesine ait öğelerdir⁶. Ancak görsel göstergeler duyularımız üzerinde o kadar hızlı etki yaparlar ki alt anlamlılık ya da üst anlamlılık olgularını düşünmeye zamanımız bile olmaz.

Görüntü 10: Genel tren kavramı,

Görüntü 11: Hızlı tren

Görüntü 12: Kara tren

⁶ Burada, “Köpek” sözcüğünün “Hayvan” sözcüğünün *alt anlamlısı* olması yani onun kapsayıcı anlam katmanı içinde düşünülmesi gibi; *kara*, *hızlı* ya da *başka bir sıfatla nitelendirilmiş* de olsa “*tren trendir*” önermesinin bizde uyandırdığı çağrışımı düşünelim.

Yukarıda vermeye çalıştığımız bakış açısıyla A.R.A.B.A. dilsel göstergesinin görsel karşılığını aramaya kalksak birbirinden farklı yüzlerce marka ve model arasında kaybolur gideriz. Bu bağlamda 13 numaralı görüntü için de 14 numaralı görüntü için de “Vay be arabaya bak”, biçiminde bir ünlem tümcesi duymak olasıdır:

Görüntü 13: Araba kavram, / 1. Görsel

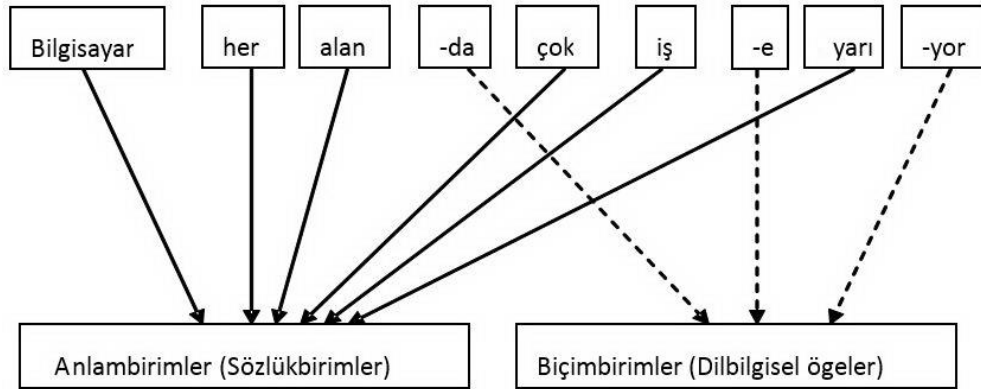
Görüntü 14: Araba kavram, / 2. Görsel

2.1.6. Çift eklemlilik ve görsel gösterge

Kavramsal açıdan görsel göstergelerin çift eklemlilik özelliği göstermediği, bu özelliğin dilsel göstergelere ait olduğu vurgulanmıştır (Günay, 2002: 159). Şimdi dilsel göstergelerdeki çift eklemlilik özelliğini kısaca açıklayıp, bu özelliğin görsel göstergelere neden uygulanmadığı konusunu irdeleyelim. Çift eklemlilik kavramı genellikle iki aşamalı olarak ele alınıp açıklanmaya çalışılır; biz de aynı yolu izleyeceğiz.

2.1.6.1. Dilsel gösterge için birinci eklemlilik düzeyi ve görsel gösterge

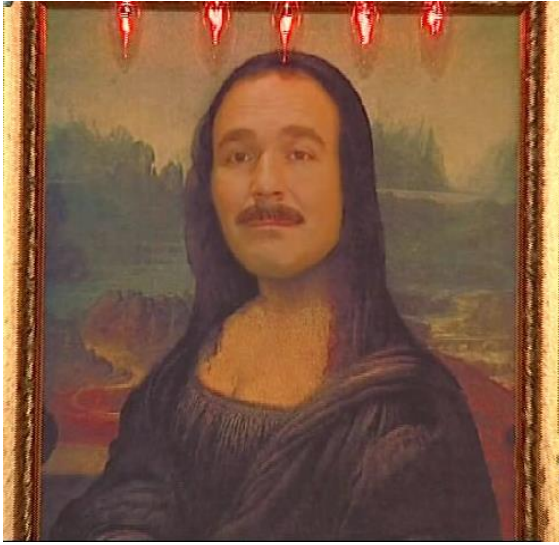
Dil göstergesinin birinci eklemlilik düzeyi, sözlükbirim (Fr. *Lèxeme*) ve / veya biçimbirim (Fr. *Morphème*) düzeyindeki bölümlenebilmeye ilgilidir. “Bilgisayar her alanda çok işe yarıyor” gibi bir tümceyi dilbilgisel ve / veya sözlükbirimsel düzeyde bölümlersek birinci eklemlilik düzeyi ile ilgili bir işlem gerçekleştirmiş oluruz:

Peki, bir tümcenin bu biçimde bölümlere ayrılabilmesi ne anlama gelmektedir? Her şeyden önce şunu belirtelim: Bir tümcenin, bileşenlerine ayrılabilmesi bu bileşenlerin özerk olduğu anlamına gelir. Yani bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir olayı dile getirirken oluşturduğumuz tümce; mutlak, değişmez bir dilsel birimler bütünü değildir. Bu değişebilirlik, onun öğelerinin değişebilirliğinden, başka dilsel yapılarda da görev alabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Az önceki örneğimizde bölümlene yoluyla elde ettiğimiz birimler, sadece o örnekte işe yarıyor; başka yerde kullanılmıyor değildir. Dolayısıyla yukarıdaki örneğin bileşenlerini aşağıdaki gibi tümcelerde de kullanabiliriz:

Yeni eleman *bilgisayar* gibi adam. Alan hesapları dâhil *her alanda* kılı kırk *yarıyor*.
İşe de yatkın biri. Her insan gibi o da çok kazanmak istiyor.

Görüldüğü üzere, öylesine kurguladığımız bu tümcelerde yukarıda verdiğimiz örnek tümcenin öğelerinden de yararlandık. Ancak bu küçük metin anlam örgüsü olarak temel örnek tümcemizden bir hayli uzak. Durum böyle de olsa örnek tümcemizdeki gösterenler değişik başka tümcelerde görev alabilmekte, yeni yapılar da karşımıza çıkabilmektedirler. Öyle ki, bu tür bir dilsel özellik bize gerek öğrenme, öğretme; gerekse anlam üretimi ve yeni tümceler yapma konusunda çok büyük kolaylıklar sağlar. Bir dilin sözcük dağarcığını oluşturan dil öğelerini gizil bir tutumluluk ilkesi çerçevesinde yeni yeni tümcelerde kullanma olanağımız olmasaydı, her defasında yeni göstergeler bulup kullanmamız gerekecekti. Bu da, dilde ekonomik olmak şöyle dursun, yüz binlerce gösterge üretme, seçme ve bunları doğru bir biçimde kullanma denemeleri anlamına gelirdi ki böyle bir dilsel etkinlik kuramsal olarak bile olanaklı değildir. Görüldüğü üzere, dilin birinci eklemlilik düzeyi sayesinde, sınırlı sayıda ki dilsel göstergeden sınırsız sayıda yeni yeni tümceler üretme olanağına kavuşmuş oluyoruz.

Görüntü 15: MonaBurhan

oldukça sınırlıdır.

Son zamanlarda bilgisayar kullanımının artması, görsel öğeler üzerinde değişiklik yapılmasına olanak tanıyan yazılımların çok gelişmesi, bir ressamın bir tablo yapması gibi, bilgisayar kullanıcılarına, var olan görsel göstergeler üzerinde oynama, hatta yepyeni sanal görSELLİKLER üretme olanağı sağlamıştır. Öyle ki var olan birçok görsel öge, kurgu (İng./Fr. *Montage*) yoluyla başka başka görsel göstergelerde kullanılır olmuşlardı.

Görüntü 16: Kirpi tarak

Görüntü 17: Ceylan av,

Yukarıdaki örnekler akla dilsel göstergelerdeki birinci eklemliliği getirirse de, dilsel göstergelerle karşılaştırılamayacak kadar sınırlı olmaları, çok yaygın olmamaları onları eklemlilik kavramı dışında tutmaya yetmektedir.

2.1.6.2. Dilsel gösterge için ikinci eklemlilik düzeyi ve görsel gösterge

Dilsel göstergeler için birinci eklemlilik düzeyi anlamlı birimlerle, yani *anlambirimle* (Fr. *Sémantème*) ilgiliyken; ikinci eklemlilik düzeyi gösteren düzlemine yani işitim imgesi denen sesbirimleri ilgilendirir. Bu sesbirimler tek başlarına anlamı olmayan en küçük ayırıcı birimlerdir. 'Ayırıcı birimler' diyoruz, çünkü aslında gösteren (kulağımızla duyduğumuz ses [işitim imgesi] / gözümüzle gördüğümüz yazı) düzleminde anlamın temelini, dolayısıyla anlamı oluşturan birimler işte bu ayırıcı sesbirimlerdir.

Görüntü 18: El ayak

Görüntü 19: Afrika

biçiminde tek başına anlamı olmayan sesbirimler elde etmiş oluruz. /y/, /a/ ya da /r/ sesbirimlerini gözümüzle gördüğümüzde ya da kulağımızla duyduğumuzda bize bir anlam ifade etmez; ancak bu durum bu sesbirimlerin anlamın temeli olmalarına engel değildir. Nitekim /y.a.r.ı.y.o.r./ gösterenindeki /y/ sesbirimini /s/, /t/ ya da /v/ gibi bir sesbirimle değiştirecek ortaya değişik anlamlı diziler çıkar: *sarıyor, tarıyor, varıyor*.

Dilin çift eklemlilik özelliği konusunda ayrıntılı görüşler ortaya koyan Martinet'ye göre (1985: 8) bütün dillerde sesbirimler kapalı bir listenin üyesidirler ve sayıları 30-40 ile sınırlıdır. Sayıları bu denli sınırlı olmasına rağmen binlerce sözcükte görev almakla anlamın temelini oluşturan bu ses birimleri, bütün dillerin son derece ekonomik birer yapı olmalarını da sağlarlar.

Görsel göstergelerde ikinci eklemliliğin olup olmadığı konusuna gelince, şunları söyleyebiliriz: Her şeyden önce görsel göstergelerin *kendi içinde ve kendisi olarak* bir bütün oluşturması, bu göstergelerin ne birinci ne de ikinci eklemlilik düzeylerinin olduğu anlamına gelir. Diğer bir anlatımla söyleyecek olursak, bir fotoğrafı, bir resmi ya da bir tabloyu parçalara bölüp, bu parçaları başka başka görsel göstergelerde kullanma olanağımız yoktur. Ancak yine de bunun denendiği örneklerle rastlanabilir. Sonuçta bu tür göstergeler karşısında biraz düşünür, biraz gülümseriz. Yukarıda gerçeküstü görsel gösterge diyebileceğimiz iki örnek görüyorsunuz. Bu görsel göstergelerde, ya başka görsel göstergelerin kendileri ya da parçaları kullanılmış. Bu tür görsel göstergelerin *gösterenlerinden hareketle gösterileni* konusunda görüş ortaya koymak çok zordur. Zaten görsel göstergeleri eklemlilik sınıflandırmasının dışında düşünmemize neden olan da bu anlam sorunu olsa gerek.

Aşağıda birbirinden bağımsız ve habersiz olarak ayrı ayrı çizilmiş 216 tablonun birbirine eklemlesmesiyle oluşturulan yeni bir görsel gösterge⁷ görüyorsunuz (Görüntü 20). Ancak burada bütünü oluşturan parçalar çok küçük oldukları için, ne olduklarının tam olarak

⁷ Bu görsel gösterge, 06.02.2014 tarihinde <http://www.muralmosaic.com/Cochrane.html> adresinden alınmıştır. Aynı yerde buradakine benzer -eklemlenebilecek- başka görsel gösterge örnekleri de yer almaktadır.

anlaşılması pek kolay değil. Durum böyle de olsa, göreceli olarak parçadan bütüne bir eklemcilik denemesinin gerçekleştirilmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Görüntü 20: Eklemcilik

Aşağıda görülen 21 numaralı görüntü, 20 numaralı görüntüde atın gözü yerinde

Görüntü 21: Göz yerine

kullanılmakta 22 numaralı görüntü ise resimdeki kovboyun dudak ve burnu yerine kullanılmıştır. (Bkz. görüntü 21', 22').

Görüntü 22: Burun ve dudak

Görüntü-21'

Görüntü-22'

Sonuç olarak, ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar, görsel göstergelerde dilsel göstergelerinkine benzer bir çift eklemcilik vardır, diyemeyiz.

SONUÇ YERİNE

Dilsel göstergelerle görsel göstergelerin karşılığında hareketle, görsel göstergeler açısından *dilbilimsel ilkelerin* geçerliliğini somut örneklerle sorgulamaya çalıştığımız bu yazıda, Dilbilim ile Göstergebilim her ne kadar birbirlerine yakın duruyorlarsa da, dilsel gösterge ile görsel göstergenin birbirlerine ilkeler bağlamında aynı şekilde yakın durmadıklarını gözlemledik. Bu anlamda, dilbilimsel ilkelerden olan *çift eklemlilik*, *nedensizlik* ve *çizgisellik* gibi ilkelerin görsel göstergeler için de geçerli olduğunu söylemek olanaksızdır. Sonuç olarak, dilsel gösterge ile görsel göstergeler ilkeler düzeyinde ayrı ulamlara aittirler ve yapılacak bilimsel incelemelerde bu ayrımın da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle söyleyecek olursak, göstergeleri “dilsel” ve “görsel” diye ayırmak gerekli; fakat bilimsel tanımlamalar açısından “yeterli” değildir. Her iki gösterge de anlam oluşturmak ve bunu aktarmak için vardır. Birkaç basit benzerliğin dışında, temel ilkelerin her ikisi için de ayrı ayrı ele alınması ve yeniden tanımlanması gerektiğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- AUROUX, S. (1996), *La philosophie du langage*, 442 s., PUF, France.
- BENVENISTE, E. (1974), *Problèmes de Linguistique Générale-2*, Editions Gallimard, Paris.
- DUCROT, O. & TODOROV, T. (1972), *Dictionnaire Encyclopédique de Sciences du Langage* (Dil Bilimleri ansiklopedik sözlüğü), Editions du. Seuil, 468 s., Paris.
- ERKMAN-AKERSON, F. (2005), *Göstergebilime Giriş*, ISBN: 975-6008-03-2, 262 s., Multilingual, İstanbul.
- GÜNAY V, D. (2002), *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual, ISBN 975-6542-09-x, İstanbul.
- GÜNAY V, D. (2007), *Sözcükbilime Giriş*, Multilingual, ISBN 975-6008-31-8, İstanbul.
- KIRAN, Z. & KIRAN (EZİLER), A. (2006) *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yay., Ankara.
- LAROUSSE (1994), *Dictionnaire de Linguistique et des sciences du langage* collection dirigée par Claude Kannas assistée de Janine Faure.
- MARTINET, A. (1985), *İşlevsel Genel Dilbilim* (Çev. Berke Vardar), Birey ve Toplum Yay. 192 s. Ankara.
- ÖZTOKAT, N. (1999), "Görsel Nesnelerin Çözümlemesinde Göstergebilimsel Yöntem", *Dilbilim Araştırmaları*, içinde, Simurg Yay., İstanbul.
- SAUSSURE F. de, (1995), *Cours de linguistique générale*, (publié par Charles Bailly et Albert Séchehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger, Édition critique préparée par Tullio de Mauro, Postface de Louis-Jean Calvet), Éditions Payot & Rivages, Paris.
- SAUSSURE F. de, (1998), *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar), Multilingual, İstanbul.

GÖRSELLER:

- Görüntü-1:** <http://www.sevgilim.net/popup.php?img=agac-resimleri/agac-gunbatimi-2.jpg&w=600&h=400&t=agac-resimleri%202> (12.4.2014)
- Görüntü-2:** <http://www.sevgilim.net/popup.php?img=agac-resimleri/agac-resim-1.jpg&w=375&h=362&t=agac-resimleri%203> (12.4.2014)
- Görüntü-3, 4, 5, 6:**
<http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http%3A%2F%2Fimg141.imageshack.us%2Fimg141%2F1624%2Fkomikresimlerfacebook87.jpg&imgrefurl=http%3A%2F%2Fforum.donanimhaber.com%2Ffb.asp%3Fm%3D85627107&h=549&w=680&tbid=k5Az-f2R69m3IM%3A&zooom=1&docid=Nc5t8V5u517hDM&itg=1&hl=tr&ei=vDpJU5HNKOrB7AbrtIDoCg&tbm=isch&ved=0CHUQhBwwJDjIAQ&iact=rc&dur=3030&page=9&start=207&endsp=32> (12.4.2014)
- Görüntü-7:** http://images.habervitrini.com/haber/300x180/kus_gribi_tavuk_civciv_horoz.jpg (12.4.2014)
- Görüntü-8:** Görüntü 7'nin değiştirilmiş biçimidir.
- Görüntü-9:** Görüntü-6'nun değiştirilmiş biçimidir.
- Görüntü-10:** <http://www.resimhayattir.com/r-tren-resimleri-242-tren-resimleri-8046.htm> (12.4.2014)
- Görüntü-11:** <http://www.resimhayattir.com/r-tren-resimleri-242-tren-resimleri-8045.htm> (12.4.2014)
- Görüntü-12:** <http://www.resimhayattir.com/r-tren-resimleri-242-tren-resimleri-8045.htm> (12.4.2014)
- Görüntü-13:** <http://www.resimcity.com/rcr-murcielago-3-2716.html> (12.4.2014)
- Görüntü-14:** <http://www.nairaland.com/65111/toyota-hilux-double-cabin-wd> (2.4.2014)
- Görüntü-15:** <http://www.komikresimleri.com/wp-content/uploads/komik-adam-resimleri-2.jpeg> (12.4.2014)
- Görüntü-16:** Telif hakkı belirtilmemiş/Kaynak bulunamadı.
- Görüntü-17:** Telif hakkı belirtilmemiş/Kaynak bulunamadı.
- Görüntü-18:**
<http://www.milliyet.com.tr/content/galeri/yeni/goster.asp?prm=0,226866&id=29&galeriid=4443#galeriStart> (13.09.2008)
- Görüntü-19:** Telif hakkı belirtilmemiş/Kaynak bulunamadı.
- Görüntü-20, 21, 22:** <http://www.muralmosaic.com/Cochrane.html> (06.02.2014)